Nr 47.

GAZETA WIEYSKA.

Praca wszystko zwycięża.

w Warszawie dnia 20. Listopada Roku 1818.

TEORYA ROLNICTWA

(*Dokończenie pisma P. Fischer.*)

Zarzut. Pisma niektóre maiąc w celu zachęcenie do płodozmiennego gospodarstwa, dały powód do czynienia może niegruntownych, na pozór przecie ważnych zarzutów przeciw temu nowemu gospodarowania trybowi, obliczaiąc przesadzonym sposobem potrzeby gospodarstwa płodozmiennego, i podaiąc za istotne i nieuniknie przeszkody to wszystko co iest iedynie tamą pozorną, tak więc odstręczali każdego ostróżnego rolnika. Skoro bowiem „w dobrym iedynie i żyznym gruncie, przy okolicznościach naydogodnieyszych, przy znacznem powiększeniu sprzężaiu, z nakładem wielkiego kapitału, w małém i dobrze zaokrągloném gospodarstwie, gdzie ziemia w wysokiéy robocizna w niskiéy iest cenie, gdzie łatwa odstawa i wysoka cena płodów, gdzie nareszcie biegly i rozsądny gospodarz zmianowanie zasiéwów z przyzwoitą przezornością wykonywa." Skoro pod takiemi iedynie warunkami gospodarstwo płodozmienne niemylnie znaczne zapewnia korzyści, zaledwo przeto tryb dawny dla niego opuszczać się godzi, kiedy wszelkie inne gospodarstwo pod temi warunkami znacznie się ulepszy, tak dalece, iż w porównaniu zalety gospodarstwa płodozmiennego okażą się małoznaczne. Czemuż gospodarz tróypolny zmieniać ma swoią gospodarowania zasadę, zasadę tak łatwą, każdemu niemal znaną parobkowi, kiedy ta przy wzwyż namienionych okolicznościach pomyślnych, nietylko mu wyżywienie, nadto owszem znaczną korzyść przyniesie? godziż że się ią porzucać w takim zwłaszcza przypadku, kiedy warunków do zaprowadzenia gospodarstwa płodozmiennego nieodzownych wypełnić niepodobna? a ieśli się wszystkie te przyiazne skoiarzą okoliczności, po cóż zmieniać dopiéro tryb gospodarstwa

całego, kiedy i bez téy zmiany korzyści osiągnione bydź mogą?

Odpowiedź. Wyliczenie tak wysoko wyrachowanych słowem przesadzonych potrzeb gospodarstwa płodozmiennego iest iedynie skutkiem obawy niepołączonéy z znaiomością praktyczną? Już okazałem to powyżéy czego gospodarstwo płodozmienne wymaga i bez czego w ostatecznym razie obeyść się może; iakoż pewną i niezawodną iest rzeczą, że gospodarstwo płodozmienne więcéy aniżeli inne iakiekolwiek ograniczyć się dozwoli, nie wszystko téż coby kolei płodozmiennéy dogodném było, poczytywać zaraz należy za warunek nieodzownie potrzebny.

Każde wreszcie gospodarstwo mniéy albo więcéy nakładów i warunków podobnych wymaga, a skoro tylko ważnéy iakiéy nie ma przeszkody, gospodarstwo płodozmienne przyniesie nieomylnie daleko większe korzyści, wolne iest bowiem od wielu błędów innemu trybowi właściwych.

Trudno zaiste wynaleść dostateczną przyczynę dla czegoby gospodarstwa płodozmiennego w maiętnościach rozległych zaprowadzić nie można było. Kogo niewczesna wstrzymuie obawa, ten na włości mnieyszéy tym bardziéy niedostrzeże skutków dobroczynnych płodozmiennéy kolei. W wszelkich nareszcie przypadkach któreby klęskę gospodarstwu zadały, gospodarz tróypolny daleko więcéy ucierpieć musi.

Zarzut. W gospodarstwie płodozmienném, bydło dostaie obfitszą i wybornieyszą paszę, co zdaie się żadnéy nieprzynosić korzyści: chociaż bowiem uzyska się tym sposobem większa ilość nawozu, wątpić iednak wypada o iego większéy skuteczności; wcale niedowiedzioną iest rzeczą że lepsza pasza lepszego dostarcza nawozu. Gnóy ze słomy również iest dobry iak wszelki inny. Bydle przerabia wszystko na nawóz uzyzniaiący. Twierdzą nawet, że lubo koń żywi się sianem i obrokiem, przecież gnóy iego mniéy iest dobrym od nawozu owczego na paszy słomianéy. Nawóz zaś z pod bydła nierogatego iest naygorszy przy paszy naylepszéy.

Odpowiedź: Chcąc dowiedzieć się czyli pasza rozmaita wydaie nawóz iednakowy, nie należy porównywać nawozu bydląt rozmaitych, lecz nawóz po rozmaitéy paszy przez ieden i tenże sam rodzay bydła spożytéy; przerabianie pokarmów bowiem iest rozmaite stosownie do rozmaitości organizmów zwiérzęcych. Gdyby organizm zwierzęcia iakiego, pokarmy rozmaite na iednakowe przerabiał cząstki, tusza przeto zwierzęcia takiego powinnaby bydź iednakową na wybornéy i na nikczemnieyszéy paszy; doświadczenia przecie okazuią inaczéy i przeświadczaią do oczewistości, że nawóz z pod bydła na stayni karmionego lepszym iest od wszelkich innych nawozów, że nawóz po zielonéy letniéy paszy lepszy od gnoiu ze słomy w porze zimowéy wydanego. Oprócz téy korzyści z dostarczania bydłu paszy obfitszéy i wybornieyszéy, iest ieszcze

i ten pożytek: że się powiększa ilość nawozu i utrzymuie bydło w stanie daleko lepszym.

Zarzut. Dobrze urządzone gospodarstwo tróypolne obsiéwa zbożem $\frac{2}{3}$ części pól swoich, więcéy aniżeli gospodarstwo płodozmienne, które połowę tylko gruntów pod zasiéwy zbożowe przeznacza.

Odpowiedź. Lubo dowiedzioną iest rzeczą że gospodarstwo płodozmienne z mnieyszego pola również obfite ma zbiory iak gospodarz tróypolny z daleko obszernieyszéy przestrzeni, lecz przypuściwszy nawet że obadwa te gospodarowania rodzaie iednakowy zapewniaią urodzay: zbiory iednak większe będą w kolei płodozmiennéy: kiedy bowiem tryb tróypolny potrzebuie $\frac{1}{3}$ części gruntów na łąki i tyleż na wypasy, pod zasiewy przeto zbożowe nie $\frac{2}{3}$ ledwie owszem $\frac{2}{6}$ części pozostać mogą, gdy tym czasem w płodozmiennéy kolei zawsze połowa gruntów pod zasiewy zbożowe przypadnie, a ieśliby wyborna pozostała łąka, natomiast większy będzie wysiéw zbożowy na roli, gdy prócz tego gospodarz płodozmienny zbiéra ieszcze wiele korzonkowych i strączkowych roślin, nie traci zboża na wypalanie gorzałki i wypasanie bydła, na krochmal owszem i na gorzałkę kartofle, na wypas bydła zas kartofle i inne rośliny korzonkowe przeznacza.

Zarzut. Gospodarstwo płodozmienne nie iest stosowném dla kraju naszego, zbywa nam bowiem na dostateczný ludności iakiéy gospodarstwo płodozmienne nieodzownie wymaga; woyny częste przerywaią nieraz porządek, ową to duszę gospodarstwa każdego; staią się częstokroć zrzódłem klęsk okropnych; niemamy wreszcie ludzi zdolnych do takiego gospodarowania sposobu.

Odpowiedź. Okoliczności w zarzucie tym przywiedzione nieuwłoczą bynaymniéy gospodarstwu płodozmiennemu, wskazuią iedynie przeszkody ku zaprowadzeniu onego, które iednakże sprawiedliwie rzeczy rostrząsaiącego ustraszać niepowinny; co się bowiem niedostatku ludności dotycze ten w kraju naszym nie iest tak wielki ażeby z tego powodu gospodarstwo płodozmiene mieysca u nas mieć nie mogło, zwłaszcza kiedy (iak się to iuż wyżéy powiedziało) rodzay ten gospodarowania, zawsze do ilości robotnika zastosowanym bydź powinien. Co do klęsk iakie woyna przynosi, od tych żaden tryb gospodarowania zasłonić nie zdoła, obawa ich przeto miałażby nas zupełnie od roli odstręczyć? bynaymniéy, skłonićby owszem powinna do zaprowadzenia kolei przemiennéy, ta bowiem skuteczną iest rękoymią do podźwignienia się prędkiego, czego niezapewnia gospodarstwo tróypolne. Brak nareszcie ludzi usposobionych do prowadzenia gospodarstwa płodozmiennego iest przeszkodą która w krótce usunioną zostanie, zapowiada to wzrastaiące światło w rolniczym zawodzie i gorliwe staranie Rządu o postęp ulepszonego rolnictwa. Tak więc oka-

znie się, że okoliczności w tym zarzucie przywiedzione nie są bynaymniéy przeszkodą do przezwyciężenia niepodobną; niemniéy iednak pomnieć na to należy co się iuż wyżéy powiedziało: że gospodarstwo płodozmienne nie wszędzie zaraz po zaprowadzeniu onego, znaczne zapewnia korzyści; wprowadzać ie przeto należy z wszelką ostrożnością i z zastosowaniem się naytroskliwszém do okoliczności mieyscowych.

PRAKTYKA.

W teoretycznéy części pisma niniéyszego rozwinąłem zasady ogólne względem przeyścia od trybu tróypolnego do płodozmiennéy kolei; gdy atoli mimo zasad nayzbawienniey-szych, rozminąć się można z celem pożądanym, skoro zbywa na praktycznéy postępowania znaiomości, skreślę więc teraz sposób praktyczny zastosowania się do powyżéy wyłożonych przepisów. Rzeczą będzie w tym celu nayskuteczniéyszą, obeznać szanownych czytelników, z tém wszystkiém, cokolwiek w tym względzie niezawodne doświadczenia podały. Z tego to powodu umieszczam:

Doświadczenia o kolei zasiéwów.

Doświadczenia *ogólne*, na których system gospodarstwa płodozmiennego polega przedstawione zostały w teoryi. *W szczególności* pozostaie mi ieszcze przytoczyć doświadczenia następuiące:

a.) Po buynéy zupełnie od chwastu wolnéy koniczynie udaie się wybornie pszenica, żyto nawet, lepiéy ieszcze ięczmień, owies i groch, nayszczególniéy zaś len i kartofle.

b.) W drugim dopiéro roku po sprzęcie koniczyny objawia się zupełnie iéy wpływ dobroczynny na inne po niéy nastąpione zasiéwy; mianowicie, kiedy raz tylko skoszoną będzie albo w roku pierwszym ieśli na iednoletnie, albo w drugim, ieśli na dwuletnie użycie przeznaczoną była.

c.) Pomyślnieyszy ieszcze okaże się skutek, ieśli koniczyna pod ziarno iakie zasiana, nastąpi bezpośrednio po roślinach korzonkowych w gruncie dobrze zgnoionym i należycie uprawionym.

d) Wszelka ozimina chybi nieomylnie po koniczynie, z chudéy, nienaylepiéy uprawnéy, lub zachwaszczonéy roli.

e.) Ziarno wszelkie uda się naylepiéy, na gruncie na którym przez długi przeciąg czasu rosły iedynie piękne i buyne pastwiska. Szczególniéy na nowinie takiéy bywaią (stosownie do gatunku ziemi) wyborne owsy, kartofle i prosa.

f.) Pszenicę, w gliniastym ścisłym gruncie, ugór poprzedzaćby powinien.

g.) Po pszenicy, nie zasiéwy zbożowe, wszelkie owszem odmienne rośliny lepiéy udawać się zwykły. Jarzyna przecie, żyto nawet, bez szkody po niéy nastąpić może.

h.) Po życie, chybiaią czasem zasiéwy zbożowe, iedynie przeto w konieczném potrzebie znowu żyto, ięczmień lub owies nastąpićby mogły.

i.) Podobnież rzecz się ma z ięczmieniem, prędzéyby ieszcze udał się ięczmień po pszenicy lub życie, aniżeli po nim te zboża, lubo ięczmień daleko mniéy wycięcza ziemie aniżeli ozimina.

k.) Po owsie, w gruncie dobrym, mogłyby wprawdzie daleko bespieczniéy niźli po ięczmieniu nastąpić zasiéwy zbożowe; doświadczenie przecie czynić tego nieradzi. Owies po owsie, w gruncie żyznym, szczególnie na nowinie z korzyścią uprawianym bydź może.

l.) Gdzie był groch piękny i obfity, na tém polu, uda się niemal każda roślina, ozimina nawet, ieśli klima zasiéwu niespóźni; tém bardziéy wszelka iarzyna. Zboże nawet po zbożu uda się wybornie, ieśli powtórny zasiéw zboża znowu groch poprzedzi. Pewném iest nawet, że ozimina na grochowisku ieśli go zasiéw iary poprzedził, udaie się daleko lepiéy, aniżeli iarzyna w témże polu po oziminie; rzecz zaś ta ma się odwrotnie, ieśli zasiéwów zbożowych groch nieprzeplata.

m.) Podobnie iak groch, lecz z skutkiem nieco mnieyszym, sprawiaią wyki rolę pod zasiéwy zbożowe. Po wykach w samém ich okwitnieniu skoszonych udaie się zasiéw każdy tak iak w ugorze, ieśli tylko klima uprawie roli nieprzeszkadza.

n.) Po bobach mianowicie obsypywanych, zboże każde pięknieyszem bywa niźli na grochowisku; pszenica szczególniéy lubi grunt taki.

o.) Tatarka po życie z korzyścią nastąpić może. Zielono ścięta usposabia rolę pod następny zasiéw żyta i koniczyny.

p.) W roli żytniéy koniczyna iść może pod lny lub rzepaki; bywa tak piękna iak siana pod ięczmień pszenicę lub żyto; siéw koniczyny z owsem nie iest naylepszy.

q.) Po rzepaku zimowym, który lubi iedynie grunta dobrze zgnoione, udaią się wybornie pszenica i inne zasiéwy zbożowe.

r.) Po roślinach korzonkowych, ozimina wszelka a mianowicie pszenica chybia niemal niezawodnie; udaie się natomiast ięczmień z koniczyną. Wokolicach niektórych miało się na kartoflisku wyborne żyto udawać, co przecie pomiędzy rzadkie przypadki policzyć należy.

s.) Po lnach a nawet wraz ze lnem zasiana koniczyna udaie się wybornie, podobnież i ięczmień; byle nie żyto.

t.) Na prosowisku, wszelkie zasiéwy zbożowe bywaią mizerne, chybia szczególniéy pszenica i żyto.

Przykłady płodozmiennéy kolei.

Jawną zaiste iest rzeczą, że przykłady nie są przepisami stanowczemi od którychby zboczyć nię wolno; iedynym ich zamiarem iest ułatwienie wyboru kolei przemiennéy, okolicznościom mieyscowym naylepiéy odpowiedaiącéy. Koleie tu przytoczone nie stosuią się iedynie do gatunku ziemi; na iednym i tymsamym bowiem gruntów rodzaju, istnąć mogą rozmaite koleie, stosowne do zapasów nawozu, do klimatu, do ilości robotnika, łatwości przedaży

zwierzęcych lub roślinnych produktów i wielu innych tym podobnych okoliczności.

W Anglii w Hrabstwie *Norfolk* zachowuią ową powszechnie znaną i od wielu za zasadę rolnictwa płodozmiennego uważaną koléy, to iest: obsypywane rośliny korzonkowe, ięczmień z koniczyną, koniczyna, po któréy następuie pszenica (lub u nas żyto.) Koléy ta odpowiada właściwie istotnym warunkom ścisłego gospodarstwa płodozmiennego, stosuie się do rozmaitych rodzaiów gruntu i z odmianami lub dodatkami niektóremi, u nas korzystnie zaprowadzoną bydź może.

Na podobnęż zaletę zasługuie w Anglii w Hrabstwie *Kent* istnąca koléy następna: boby, ięczmień z koniczyną, koniczyna, pszenica.

Kiedy atoli, gospodarstwo płodozmienne bez ugoru wprawdzie obeyść się może, zupełnie go przecie niewyłącza: wskażę więc przykłady kolei przemiennéy z ugorem: *a.*) w bardzo gliniastym gruncie nim ten doskonale ulepszonym zostanie, *b.*) w okolicach zimnieyszych, gdzie ozimina bez ugoru innym iakim zasiewem popřzedzona, opóźnioną byłaby.

a.) W pomienionym gliniastym gruncie mogłaby bydź albo koléy pięcioletnia, iako to: 1. ugór, 2. pszenica, 3. wyki na paszę, 4. żyto, 5. owies. — Albo następne koleie 6. letnie: 1. ugór, 2. pszenica, 3. rośliny strączkowe, 4. ięczmień, 5. koniczyna, 6. pszenica. — 1. ugór, 2. pszenica, 3. boby, 4. pszenica, 5. rośliny strączkowe, 6. żyto, koléy ta służy przy podostatecznych łąkach. — 1. ugór, 2. pszenica z koniczyną, 3. koniczyna, 4. ięczmień, 5. rośliny strączkowe, 6. żyto. — 1. ugór, 2. pszenica, 3. rośliny strączkowe, 4. ięczmień z koniczyną, 5. koniczyna, 6. owies. — Albo 7. letnia: 1. ugór, 2. pszenica, 3. rośliny strączkowe, 4. ięczmień z koniczyną 5. koniczyna, 6. koniczyna, 7. żyto. — Albo nareszcie koléy 8. letnia: 1. ugór 2. pszenica, 3. rośliny strączkowe, 4. żyto, 5. rośliny korzonkowe, 6. ięczmień z koniczyną, 7. koniczyna, 8. żyto. —

b.) Koleie 4. letnie: 1. ugór, 2. żyto z koniczyną, 3. koniczyna, 4. owies. — Albo: 1. ugór, 2. żyto, 3. rośliny strączkowe, 4. żyto. — 1. ugór, 2. żyto, 3. rośliny strączkowe, 4. ieczmień; koléy ta zachowaną bydź może przy podostatecznych łąkach. — Koleie 5. letnie: 1. ugór, 2. żyto z koniczyną, 3. koniczyna, 4. koniczyna na iedno szkoszenie, 5. żyto. — 1. ugór, 2. żyto, 3. wyki na paszę, 4. żyto, 5. owies. — 1. ugór, 2. żyto, 3. gryka na paszę, 4. żyto 5. owies. — Koleie 6. letnie: 1. ugór, 2. żyto, 3. rośliny strączkowe, 4. ięczmień z koniczyną, 5. koniczyna, 6. owies. — 1. ugor, 2. żyto, 3. rośliny korzonkowe, 4. ięczmień z koniczyną, 5. koniczyna, 6. owies. Koleie 7. letnie: 1. ugór, 2. żyto, 3. rośliny strączkowe, 4. ięczmień z koniczyną, 5. koniczyna, 6. koniczyna na iedno koszenie, 7. żyto. — 1. ugór, 2. żyto, 3. rośliny korzonkowe, 4. ięczmień z koniczy-

ną, 5. koniczyna, 6. koniczyna na iedno koszenie, 7. żyto.

W gruntach gliniastych byłyby także stosowne następne koleie, iako to: koléy 4. letnia, 1. boby, 2. pszenica z koniczyną, 3. koniczyna, 4. pszenica. — koleie 6. letnie: 1. rośliny korzonkowe, 2. ięczmień z koniczyną, 3. koniczyna, 4. pszenica, 5. rośliny strączkowe, 6. pszenica albo żyto. — 1. rośliny korzonkowe, 2. ięczmień z koniczyną, 3. koniczyna, 4. koniczyna na iedno koszenie, 5. pszenica, 6. żyto lub owies. — 1. rośliny korzonkowe, 2. ięczmień, 3. rośliny strączkowe, 4. żyto, 5. wyki na paszę 6. pszenica. — 1. boby 2. pszenica z koniczyną, 3. koniczyna, 4. ięczmień, 5. rośliny strączkowe, 6. żyto — 1. boby lub rośliny korzonkowe, 2. ięczmień z koniczyną, 3. koniczyna, 4. koniczyna na iedno skoszenie, 5. pszenica, 6. żyto. — 1. wyki na paszę, 2. pszenica z koniczyną, 3. koniczyna, 4. koniczyna na iedno koszenie, 5. pszenica, 6. owies. — Lub koléy 7. letnia. — 1. boby, 2. pszenica, 3. rośliny strączkowe, 4. ięczmień, 5. koniczyna, 6. żyto albo koniczyna na iedno skoszenie, 7. pszenica. — Albo koléy 10. letnia: 1. rośliny korzonkowe, 2. ięczmień z koniczyną, 3. koniczyna, 4. pszenica, 5. żyto, 6. wyki na paszę lub boby, 7. pszenica, 8. rośliny strączkowe, 9. żyto, 10. owies. — Koleie pięcioletnie: 1. kolza, 2. pszenica, 3. boby, 4. pszenica, 5. wyki na paszę. — 1. kolza, 2. pszenica, 3. rośliny strączkowe, 4. żyto, 5. owies.

W gruntach lekkich, oprócz wielu innych użyte bydź mogą koleie następne: koleie 4roletnie 1. rośliny korzonkowe, 2. ięczmień, 3. koniczyna, 4. owies. — 1. len, 2. ięczmień, 3. koniczyna, 4. żyto. — Koleie 5cioletnie 1. rośliny strączkowe, 2. ięczmień, 3. wyki na paszę, 4. żyto, 5. owies. — 1. rośliny korzonkowe, 2. ięczmień z koniczyną, 3. koniczyna, 4. rośliny strączkowe, 5. żyto. — 1. wyki na paszę, 2. żyto, 3. tatarka na paszę, 4. żyto, 5. owies. — 1. rośliny korzonkowe, 2. owies, 3. wyki lub gryka na paszę, 4. ż to, 5. owies. — Koleie 6ścioletne: 1. rośliny korzonkowe, 2. ięczmień z koniczyną, 3. koniczyna, 4. koniczyna na iedno koszenie, 5. żyto, 6. owies. — 1. wyki na paszę, 2. żyto, 3. rośliny korzonkowe, 4. ięczmień, 5. rośliny strączkowe, 6. żyto. — 1. rośliny korzonkowe, 2. ięczmień z koniczyną, 3. koniczyna 4. koniczyna na iedno cięcie. 5. kolza, 6. żyto. — 1. rośliny korzonkowe, 2. ięczmień, 3. len, 4. koniczyna, 6. żyto albo owies. — 1. rośliny korzonkowe, 2. iarzyna z koniczyną, 3. koniczyna, 4. koniczyna, 5. ozimina, 6. iarzyna. — 1. rośliny korzonkowe, 2. iarzyna z koniczyną, 3. koniczyna, 4. ozimina, 5. wyki na paszę, 6. ozimina. — Koleie 7mioletnie: 1. rośliny korzonkowe, 2. ięczmień z koniczyną, 3. koniczyna, 4. żyto, 5. wyki na paszę, 6. żyto, 7. owies. — 1. rośliny korzonkowe, 2. ięczmień z koniczyną, 3. koniczyna, 4. koniczyna na iedno cięcie, 5. żyto, 6. rośliny

strączkowe, 7. owies albo ięczmień.— 1. rośliny korzonkowe, 2. ięczmień z koniczyną, 3. koniczyna, 4. koniczyna, 5. żyto, 6. wyki na paszę. 7. żyto. — Albo też nareszcie koleie gcioletnie: 1. owies, 2. rośliny korzonkowe, 3. ięczmień, 4. grochy, 5. żyto z koniczyną, 6. koniczyna, 7. pasza, 8. pasza, 9. pasza. — 1. owies, 2. rośliny strączkowe, 3. żyto, 4. rośliny korzonkowe, 5. ięczmień z koniczyną, 6. koniczyna, 7. pasza, 8. pasza, 9. pasza. — 1. owies, 2. rośliny korzonkowe, 3. owies, 4. wyki, lub gryka na paszę, 5. żyto, 6. koniczyna, 7. pasza 8. pasza, 9. pasza. — 1 rośliny korzonkowe, 2. ięczmień, albo pszenica iara, lub żyto iare, 3. len, 4. owies, 5. ugor, 6. żyto, 7. wyki na paszę, 8. żyto, 9. owies.

Kiedy skuteczność gospodarstwa płodozmiennego iest iedynie warunkową, w wyborze więc kolei zastósować się należy do wszelkich okoliczności mieyscowych i zważyć starannie, czyli te dokonaniu zmianowania obranego przeszkadzać nie będą.

Maiąc zbyt rozmaite grunta, zważyć wypada, czyliby na każdym oddzielnym gatunku ziemi, nie należało zaprowadzić odmienną, każdemu kawałkowi gruntu właściwą koléy zasiéwów.

Obfitość łąk wybornych będzie wskazówką do obrania kolei mniéy zamożnéy w uprawę pasz sztucznych.

Gdy więcéy zbóż i innych roślin uprawiać chcemy, pole też na ten czas na więcéy części podzielić należy.

Maiąc znaczny kapitał w zapasie, spieszniéy zaprowadzić można gospodarstwo płodozmienne, zakupieniem paszy i nawozu; w razie przeciwnym, zaprowadzenie nowéy kolei wymaga nadzwyczaynéy ostróżności i dłuższego czasu.

Sprostowanie omyłek w przeszłym, to iest 46. Nrze G. W.

Na stronie 363, w kolumnie 1. wierszu 18, zamiast: *podać musiał ofiarę;* czytać należy: *padać musiał ofiarą.*

Na stronie 365 w kolumnie 2. wierszu 21, zamiast: *w Szwaycaryi zaś przykład;* czytać należy: *w Belgiiach zaś przykład.* Podobnież na stronie 366, zamiast: *w Szwaycaryi;* czytać wszędzie należy: *w Belgiiach;* w całym bowiem ciągu, mowa iest, nie o Szwaycarskiém, lecz o Belgickiém gospodarstwie.